

Є. Д. Федорчук,

аспірант кафедри економічної теорії та фінансів, Харківський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України

ДЕРЖАВНИЙ КОНТРОЛЬ У СФЕРІ ТРАНСПОРТУ: КОНЦЕПЦІЯ РОЗВИТКУ

E. Fedorchuk,

graduate student of economics and finance of Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration attached to the Office of the President of Ukraine

STATE CONTROL IN THE SPHERE OF TRANSPORT: CONCEPT DEVELOPMENT

У статті автор розглядає розвиток державного контролю у сфері транспорту як одну з важливих галузей господарства та складову частину міжлюдських стосунків. Відзначено, що транспорт в Україні є обслуговуючою галуззю народного господарства і відіграє величезну роль в господарському, соціально-культурному та оборонному будівництві. Його основне завдання — своєчасне, якісне та повне задоволення потреб народного господарства і населення в перевезеннях. Державному контролю підлягають усі транспортні засоби українських та іноземних перевізників, що здійснюють перевезення пасажирів та вантажів на території України. Показано законодавчі етапи створення державного контролю у сфері транспорту в Україні. Представлено Укртрансінспекцію, яка входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на автомобільному транспорті загального користування. Надано основні повноваження Укртрансінспекції. Зазначено, що державний контроль у сфері транспорту повинен виконувати свої функції так, щоб сприяти підвищенню ефективності транспортної галузі України.

In this article the author examines the concept of state control in the transport sector as one of the important sectors of the economy and the part of interpersonal relationships. It is noted that transport in Ukraine is a serving sector of the economy and plays an important role in the economic, social, cultural and defense building. Its primary goal is to provide the timely, high-quality and complete satisfaction of the needs of the economy and public transportation. All the vehicles of ukrainian and foreign carriers, which provides the transportation of passengers and cargo in Ukraine are under the State control. The legislative stages of state control in the sphere of transport in Ukraine are noted. The Ukrainian Transport Inspection is presented, which is part of the executive branch and provides the implementation of state policy on safety in road transport. The major powers of The Ukrainian Transport Inspection are provided. It is indicated, that state control in the sphere of transport has to carry out its functions in order to enhance the efficiency of the transport sector in Ukraine.

*Ключові слова: транспорт, державний контроль, державна політика, транспортна система.
Key words: transportation, government control, government policy, the transport system.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У всіх країнах світу транспорт є однією з важливих галузей господарства та складовою частиною міжлюдських стосунків. Сам процес перевезень не виробляє нового продукту, але виступає як сполучна ланка між підприємствами, сприяючи функціонуванню інших галузей економіки, розв'язанню соціальних задач, раціональному та гнучкому використанню виробничих сил, забезпечуючи обороноздатність країни.

Державна політика становлення та розвитку транспортної сфери України передбачає забезпечення своєчасного, повного та якісного задоволення потреб населення і суспільного виробництва у перевезеннях, створення рівних умов для розвитку господарської діяльності підприємств транспорту всіх форм власності та входження транспортно-логістичного комплексу України до європейської і світової транспортної системи. На ряду з цим, транспорт традиційно вважається джерелом підвищеної небезпеки, тому вкрай важливо через державний контроль у сфері транспорту забезпечити безпеку його функціонування — безпеку руху, пасажирів, вантажів й ін.

Державний контроль у сфері транспорту має забезпечувати своєчасне, повне та якісне задоволення потреб населення і суспільного виробництва в перевезеннях; захист прав громадян під час їх транспортного обслуговування; безпечне функціонування транспорту; додержання необхідних темпів і пропорцій розвитку національної транспортної системи; захист економічних інтересів України та законних інтересів підприємств і організацій транспорту і споживачів транспортних послуг; створення однакових умов

для розвитку господарської діяльності підприємств транспорту; обмеження монополізму та розвиток конкуренції; координацію роботи різних видів транспорту; ліцензування окремих видів діяльності в галузі транспорту та охорону навколишньої природного середовища від шкідливого впливу транспорту. Усе це визначає актуальність і обумовлює необхідність дослідження державного контролю у сфері транспорту.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Значний внесок у розробку теорії та методології державного регулювання та контролю транспортних систем зробили вітчизняні та зарубіжні дослідники: Г.Д. Ейтутіс, О.С. Ігнатенко, О.М. Ложачевська, Г.І. Міщенко, Ю.Є. Пашченко, В.І. Развадовський, Д.А. Тимоха, А.М. Ткаченко й ін. Основу державного контролю у сфері транспорту також складають праці відомих фахівців з організації державного управління та регулювання різних сфер життєдіяльності суспільства, а саме: А.М. Авер'янова, В.Б. Авер'янова, Т.К. Анохіна, Ю.С. Бараша, Д.М. Гвішіані, В.М. Гурнака, О.А. Дегтяра, О.В. Довгальової, В.П. Кузьміна, О.А. Машкова, А.М. Новікової, Н.Р. Нижник, О.Ю. Оболенського, Г.С. Одінцової, В.М. Садовського, В.В. Цвєткова, Е.Г. Юдіна та інших вчених. Проте поза увагою дослідників ще залишаються важливі питання з'ясування особливостей транспортної системи як об'єкта державного контролю, виявлення й характеристики державного контролю зв'язків у транспортній системі й ін., що потребує належного висвітлення.

МЕТА СТАТТІ

З урахуванням хронології розглянути концепцію розвитку державного контролю у сфері транспорту як одну з важливих галузей господарства та складову частину міжлюдських стосунків.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В Україні транспорт є обслуговуючою галуззю народного господарства і грає величезну роль в господарському, соціально-культурному та оборонному будівництві. Його основне завдання — своєчасне, якісне та повне задоволення потреб народного господарства і населення в перевезеннях. Від успішної роботи транспортних підприємств залежать ефективність промислового та сільськогосподарського виробництва, розвиток товарообігу, торгівлі тощо [2].

Загальний державний контроль та регулювання діяльності у сфері транспорту здійснює Кабінет Міністрів України відповідно до своїх повноважень. Державний контроль та регулювання у сфері транспорту реалізується шляхом проведення центральними та місцевими органами виконавчої влади, державними органами управління транспортом, органами місцевого самоврядування економічної, тарифної, науково-технічної та соціальної політики ліцензування, стандартизації та сертифікації на транспорті, задоволення потреб транспорту в паливно-енергетичних і матеріально-технічних ресурсах і транспортних засобах. Державному контролю підлягають усі транспортні засоби українських та іноземних перевізників, що здійснюють перевезення пасажирів та вантажів на території України [4].

Слід зазначити, що для створення державного контролю у сфері транспорту в Україні було пройдено довгий шлях. Так, після розпаду СРСР в Україні, як незалежній державі в 1992 році було створено Міністерство транспорту України, а в його складі департамент за усіма видами транспорту, в тому числі і департамент автомобільного транспорту.

Відповідно до Указу Президента України від 11.09.1995 № 826/95 в структурі Міністерства транспорту України було ліквідовано департамент автомобільного транспорту та утворено Державний департамент автомобільного транспорту України, як органа державної виконавчої влади, підвідомчий Міністерству транспорту України.

На базі Державного департаменту автомобільного транспорту України, який вирішено було ліквідувати, відповідно до Указу Президента України від 13.03.1999 № 250/99 була утворена Державна адміністрація автомобільного транспорту України, яку відповідно до Указу Президента України від 15.12.1999 № 1573/99 також ліквідували, а її функції поклали на Міністерство транспорту та зв'язку України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2000 року № 586 у складі Міністерства транспорту на базі Державної адміністрації автомобільного транспорту був утворений Державний департамент автомобільного транспорту. Постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2008 року № 681 "Питання державного управління в галузі автомобільного транспорту" на базі ліквідованого Державного департаменту автомобільного транспорту була утворена Державна адміністрація автомобільного транспорту.

Державна адміністрація автомобільного транспорту була ліквідована відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 березня 2011 року № 346 "Про ліквідацію урядових органів" в зв'язку з утворенням відповідно до Указу Президента України від 09.12.2010 № 1085/2011 "Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади" Державної автотранспортної служби України.

Нарешті, відповідно до Указу Президента України від 06.04.2011 № 370/2011 "Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади" на базі Державної автотранспортної служби України була утворена Державна інспекція України з безпеки на наземному транспорті. Указом Президента України від 06.04.2011 № 387/2011 також було затверджено Положення про Державну інспекцію України з безпеки на наземному транспорті.

Відповідно до Положення, Державна інспекція України з безпеки на наземному транспорті (Укртрансінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра інфраструктури України.

Укртрансінспекція входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики з питань безпеки на автомобільному транспорті загального користування, на перевезення яким видано ліцензію, міському електричному, залізничному транспорті, експлуатації автомобільних доріг загального користування (далі — ав-

томобільний, міський електричний, залізничний транспорт та ведення дорожнього господарства).

Укртрансінспекція у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства інфраструктури України, іншими актами законодавства України, а також дорученнями Президента України та Міністра інфраструктури України.

Новостворений урядовий орган України проводить експертизу умов транспортування небезпечних вантажів на автомобільному, міському електричному, залізничному транспорті, видаватиме ліцензії на право здійснення господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу автомобільним, залізничним транспортом та контролюватиме дотримання ліцензійних умов. Нагляд за дотриманням вимог щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища автомобільним і залізничним транспортом також увійшов до повноважень Укртрансінспекції.

Укртрансінспекція України веде електронну базу даних про осіб, які пройшли спеціальне навчання працівників суб'єктів перевезення небезпечних вантажів автомобільним, залізничним транспортом, та здійснюватиме сертифікацію на наземному транспорті.

Зокрема у сфері залізничного транспорту державний орган здійснюватиме нагляд за готовністю аварійно-вбудованих формувальних, пошуково-рятувальних служб до ліквідації наслідків катастроф, аварій тощо.

Щодо автомобільного та міського електричного транспорту, то в сфері повноважень Укртрансінспекції — затвердження мережі міжнародних, міжміських і приміських автобусних маршрутів загального користування, видача дозвільної документації на міжнародні перевезення пасажирів і вантажів, свідоцтв про атестацію автостанцій, контроль за виконанням перевізниками вимог міжнародних договорів та законодавства України.

Крім того, Укртрансінспекція встановлюватиме тимчасові обмеження руху транспортних засобів при проведенні ремонтних та інших робіт на автомобільних дорогах загального користування. Основними завданнями Укртрансінспекції є:

- реалізація державної політики з питань безпеки на автомобільному, міському електричному, залізничному транспорті та ведення дорожнього господарства;
- внесення пропозицій щодо формування державної політики з питань безпеки на автомобільному транспорті, міському електричному, залізничному транспорті та ведення дорожнього господарства;
- здійснення відповідно до законодавства державного нагляду (контролю) з питань безпеки на автомобільному, міському електричному, залізничному транспорті та ведення дорожнього господарства.

Укртрансінспекцію очолює Голова, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра інфраструктури України, та звільняється з посади Президентом України.

Укртрансінспекція у межах своїх повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України [1], актів і доручень Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів Міністерства, інших актів законодавства, а також доручень Президента України та Міністра інфраструктури України видає накази організаційно-розпорядчого характеру, які підписує Голова Укртрансінспекції.

Укртрансінспекція реалізовує свої повноваження безпосередньо та через свої територіальні органи — управління в Автономній Республіці Крим, області, Київське та Севастопольське міські, районні управління. Укртрансінспекція у процесі виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими органами виконавчої влади, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, а також всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і всеукраїнськими об'єднаннями роботодавців.

Укртрансінспекція відповідно до покладених на неї завдань [4]:

- 1) здійснює організацію роботи та контроль за виконанням загальнодержавних програм, планів заходів з питань безпеки на автомобільному, міському електричному, залізничному транспорті та ведення дорожнього господарства;
- 2) веде облік та здійснює аналіз причин катастроф, аварій, дорожньо-транспортних пригод на автомобільному, міському електричному та залізничному транспорті;
- 3) розробляє профілактичні заходи щодо запобігання виникненню катастроф, аварій, дорожньо-транспортних пригод на автомобільному, міському електричному, заліз-

ничному транспорті та контролює їх виконання;

4) веде облік та проводить аналіз причин пожеж на автомобільному, міському електричному, залізничному транспорті;

5) видає ліцензії на право провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу автомобільним, залізничним транспортом;

6) здійснює контроль за дотриманням ліцензійних умов під час провадження господарської діяльності з перевезення пасажирів, небезпечних вантажів, багажу автомобільним, залізничним транспортом;

7) здійснює нагляд за дотриманням вимог щодо запобігання забрудненню навколишнього природного середовища автомобільним, залізничним транспортом;

8) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства, норм та стандартів на автомобільному, міському електричному, залізничному транспорті;

9) забезпечує в установленому порядку участь у здійсненні стандартизації та сертифікації на автомобільному транспорті;

10) проводить у встановленому порядку технічне розслідування дорожньо-транспортних пригод, катастроф, аварій, подій на автомобільному, міському електричному, залізничному транспорті;

11) веде облік автомобільних транспортних засобів, що здійснюють міжнародні перевезення пасажирів і вантажів;

12) готує пропозиції щодо призначення органів з оцінки відповідності для проведення робіт з підтвердження відповідності у сфері автомобільного, міського електричного, залізничного транспорту, бере участь у розробленні проєктів технічних регламентів та інших нормативно-правових актів з питань технічного регулювання у цій сфері, організовує підготовку та підвищення кваліфікації фахівців з підтвердження відповідності;

13) здійснює у сфері міжнародних автомобільних перевезень контроль наявності, видачу дозвільних документів на виконання міжнародних перевезень, крім дорожнього перевезення небезпечних вантажів, та контроль відповідності виду перевезення, що фактично виконується;

14) здійснює контроль за дотриманням перевізниками вимог Європейської угоди щодо роботи екіпажів транспортних засобів, які виконують міжнародні автомобільні перевезення;

15) здійснює контроль внесення перевізниками-нерезидентами платежів за проїзд автомобільними дорогами України;

16) проводить перевірку транспортно-експедиційної документації на здійснення перевезень пасажирів і вантажів автомобільним транспортом;

17) здійснює інші повноваження, визначені законами України та покладені на неї Президентом України.

Як було зазначено, Верховна Рада України визначає основні напрями державної політики з контролю у сфері транспорту, законодавчі основи її реалізації. Так, загальне державне регулювання діяльності автомобільного транспорту здійснює Кабінет Міністрів України відповідно до своїх повноважень [3].

Центральний орган виконавчої влади з питань автомобільного транспорту забезпечує проведення державної політики з контролю на автомобільному транспорті через урядові органи державного управління на автомобільному транспорті, службу міжнародних автомобільних перевезень та місцеві органи виконавчої влади і органи місцевого самоврядування [3].

Нормативно-правові акти центрального органу виконавчої влади з питань автомобільного транспорту, видані в межах його компетенції, обов'язкові до виконання на території України.

Органи місцевого самоврядування формують мережу міських автобусних маршрутів загального користування і здійснюють контроль за виконанням транспортного законодавства на відповідній території згідно з повноваженнями, визначеними законами України.

Державний контроль міжнародних автомобільних перевезень здійснює у пунктах пропуску через державний кордон України та у пунктах видачі дозволів автомобільним перевізникам України контроль за дотриманням ними законодавства України, що стосується виконання міжнародних автомобільних перевезень.

Слід додати, що контроль за пасажирських перевезень покладається: на міжнародних, міжміських і приміських автобусних маршрутах загального користування, які виходять за межі території області (міжобласні маршрути), — на урядовий орган державного управління на автомобільному транспорті; на міжміських та приміських автобусних маршрутах загального користування, які не виходять за межі території області (внутрішньообласні маршрути), —

на Раду міністрів Автономної Республіки Крим чи обласні держадміністрації; на міських автобусних маршрутах загального користування — на виконавчий орган сільської, селищної, міської ради відповідного населеного пункту.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумок викладеному вище, можна відзначити, що органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування з метою забезпечення контролю зобов'язані: забезпечувати формування транспортної маршрутно-мережі загального користування й мережі таксомоторних стоянок та розробляти перспективи їх розвитку; організувати утримання в належному стані проїзної частини автомобільних доріг та під'їздів (на міських автобусних маршрутах загального користування) і в разі завдання матеріальних збитків автомобільному перевізнику, що обслуговує автобусний маршрут загального користування, унаслідок неналежного утримання проїзної частини автомобільної дороги чи під'їзду компенсувати йому збитки; забезпечувати облаштування необхідною інфраструктурою автобусних маршрутів загального користування, а саме — автопавільйонами, інформаційним забезпеченням пасажирів і підтримувати її в належному технічному та санітарному стані; забезпечувати розроблення паспортів автобусних маршрутів загального користування з визначенням необхідної кількості автобусів, їх пасажиромісткості, класу, технічних та екологічних показників, розкладу руху; проводити конкурс на перевезення пасажирів на автобусних маршрутах загального користування; забезпечувати укладання договору на автобусних маршрутах загального користування із автомобільним перевізником — переможцем конкурсу на міських, приміських та міжміських автобусних маршрутах загального користування, які не виходять за межі території області (внутрішньообласні маршрути), чи надання дозволу на приміських та міжміських автобусних маршрутах загального користування, які виходять за межі території області (міжобласні маршрути), та забезпечувати контроль за виконанням ним умов договору чи дозволу; забезпечувати безпечне і якісне обслуговування пасажирів на автобусних маршрутах загального користування; забезпечувати компенсацію втрат автомобільному перевізнику внаслідок перевезення пільгових категорій пасажирів та регулювання тарифів.

Таким чином, транспорт являє собою транспортну економічну систему, що надає економічно і соціально важливі послуги населенню. В економіці транспорт є одним з найважливіших інфраструктурних елементів міського господарства, а ефективна організація пасажирських перевезень необхідна для того, щоб соціально-економічна політика держави сприймалася населенням як успішна і соціально орієнтована. Отже, державний контроль у сфері транспорту повинен виконувати свої функції так, щоб сприяти підвищенню ефективності транспортної галузі України.

Вдосконалення системи державного контролю у сфері транспорту має стати предметом подальших наукових досліджень.

Література:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Закон України "Про транспорт". Введено в дію Постановою ВР N 233/94-ВР від 10.11.94, ВВР, 1994, N 51, ст. 447 із змінами і доповненнями.
3. Закон України "Про автомобільний транспорт". Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 22, ст. 105 } В редакції Закону N 3492-IV від 23.02.2006, ВВР, 2006, N 32, ст. 273 } із змінами і доповненнями.
4. Указ Президента України "Про Положення про Державну інспекцію України з безпеки на наземному транспорті, із змінами, внесеними згідно з Указом Президента N 506/2013 від 11.09.2013

References:

1. The Constitution of Ukraine. The Verkhovna Rada Gazette (VRG), 1996, № 30, p. 141.
2. "On Transport", Law of Ukraine from 10.11.1994 № 232/94-VR.
3. "On Motor Vehicle Transport", Law of Ukraine from 23.02.2006 № 3492-IV.
4. "On Regulations of the State Inspection of Ukraine on land transport security", Decree of the President of Ukraine from 11.09.2013 № 506/2013.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2013 р.